

nem alkalmas arra, hogy már ma tiszta rendszerezést alkothassunk e csoportnál, mely kiválóan alkalmazkodó és változékonyságra, különösen, mint életjelenségeiben is, nagy hajlandóságot árul el. Későbbi vizsgálatok fogják itt csak a tisztázás munkáját folytatni s talán bevégezni, mert kétségtelen, hogy oly formakör ez, mely mint a zsezsék is — úgy mondhatnám — fajokra szakadás stádiumában van.

De a mai kutatások s az e sorokban érintett momentumok alapján, a szóban forgó madarat, úgy hiszem, mégis jogosan felvehetjük a rendszerbe s mint válfajt az *Acr. palustris* faj körébe vonva, *Acrocephalus palustris horticolus* Naum. (1860) névvel különböztethetjük meg.

Ha későbbi kutatások beigazolják, hogy a NAUMANN-féle «*Sylvia fruticola*» vele megegyezik vagy a még régebb BECHSTEIN-féle «*nigrifons*», hát a prioritás joga az ajánlott és többszörösen használt elnevezés ellenében, érvényre léphet.

Subspecies einzelner Forscher nur noch gesteigert wird, gestattet nicht, dass wir uns, bei dieser Gruppe schon heute ein klares, systematisches Bild schaffen könnten, da ja dieselbe ein besonders ausgeprägtes Anpassungsvermögen und Geneigtheit zum Abändern, so im Äusseren, als auch in der Lebensart bekundet. Spätere Untersuchungen werden diesbezüglich das Klären fortsetzen und vielleicht beenden, denn ausser Zweifel ist dies ein ähnlicher Formenkreis, wie der der Leinfinken, welcher sich — ich möchte sagen — im Stadium der Artengliederung befindet.

Nach dem heutigen Stand der Forschung und rücksichtlich der in diesen Zeilen besprochenen Momente aber glaube den in Frage stehenden Vogel in das System rechtmässig aufnehmen zu können und denselben in dem Kreise der *Acrocephalus palustris*-Art als dessen Subspecies mit den *Acrocephalus palustris horticolus* NAUM. (1860) bezeichnen.

Sollten spätere Forschungen beweisen, dass die NAUMANN'sche «*Sylvia fruticola*» oder die noch ältere BECHSTEIN'sche «*nigrifons*» ein und derselbe Vogel ist, so kann das Recht der Priorität, gegenüber dieser in Vorschlag gebrachten und auch vielfach gebrauchten Benennung immerhin noch angewendet werden.

A vizirigó (*Cinclus aquaticus* L.) védelme.

Irta FINSCH Ottó dr. Delmenhorst.

A bádeni belügyministeriumnak 1894 márczius 9-én kelt egyik rendelete szerint, mely a halászatra nézve káros állatokról rendelkezik, egy vidra elejtéséért 5, egy gémért 1.50 és egy vizirigóért 0 márka 80 fillér díj van biztosítva. Ha ez a rendelet — szerencsére — a jégmadarat minden ornithologus igaz örömeire ki is felejt, annál fájdalmasabban érinti a madárvilágnak minden ismerőjét és barátját a vizirigóra vonatkozó halálítélet. Hiszen a maga valójában a legkedvesebb és legérdekesebb madáralakról van szó, a mely minden hegyi patakknak igazán ékessége, s a mely — fájdalom — különböző okoknál fogva mindinkább ritkúl, eltűnedezik. Felejthetetlen — fájdalom — nagyon is korán elköltözött jó barátom, LIEBE tanár, udv. tanár.

Zum Schutz des Wasserschwätzers (*Cinclus aquaticus*).

Von Dr. O. FINSCH in Delmenhorst.

Nach einer Bekanntmachung des Grossherzoglich Badischen Ministeriums des Innern vom 9. März 1894 — «die Vertilgung der für die Fischerei schädlichen Thiere in Baden betreffend» wird für «Erlegung eines Fischotters M. 5, eines Fischreihers M. 1.50 und einer *Wasseramsel* 80 Pf.» als Prämie zugesichert. Wenn diese Verordnung glücklicher Weise den Eisvogel übersieht, worüber sich gewiss alle Ornithologen mit mir freuen werden, so musste die beabsichtigte «Vertilgung» des lieben Wasserschwätzers alle Freunde und Kenner der Vogelwelt um so schmerzlicher berühren. Handelt es sich doch um eine der reizvollsten und interessantesten Vogelgestalten, die jedem Gebirgswasser zur besonderen Zierde gereicht, leider

csos még f. é. május 8-án ezeket írja nekem: «Eddig a vizirigó üldözése, mint a halászatra nézve káros madaréi, még nem volt oly nagyon elterjedve, távolról sem oly mértékű, mint a jégmadaré. Ez onnan van, mert a vizirigó kevésbé a halikrától, mint inkább apró viziállatoktól, mint rákféléktől, vizibogárságtól függ. Ezt legvilágosabban a havasok táján tapasztalhatjuk, hol a vizirigó oly vadságos patakok mentén él legvigabban, a melyekben, éppen vadságuknál fogva, a hal már meg sem élhet s ez azután meggyőző bizonyítéka annak, hogy a vizirigó nem szorul sem halikrára, sem halivadékra. Oly tájakon, a hol a vizirigót nem üldözik, például Szászországban és Thüringiában, ez a madárfaj mégis eltűnőfélben van. Itt tisztán csak a gyárak szennyvizei kergetik el. Az azelőtti tiszta hegyivizek, melyek sok vizirigóval és jégmadárral dicsekedhettek, ma undorítóan szennyesek, megölik a parti növényzetet s mehtagadják a vizirigótól és a jégmadártól a vendégjogot, a szeretetet. Máshol a palatábla és palavessző bányák új aknázási módja olyan, hogy a tiszta hegyipatakokat az agyagföld és vas szulfátjaival telítik és úgy megmérgezik, hogy nagy darabon egyetlenegy rovar sem élhet meg.»*

* Hogy mily végzetes hatása volt a jelzett rendelkezésnek Badenben a vizirigóra, ezt legjobban bizonyítja az «Allg. Fischerei Zeitung» 1894. évi jul. 4-ki 14-ik száma, hol a 248-ik oldalon ez olvasható: «1892 decz. 1-jétől 1893 decz. 1-ig Bádén állami költségvetése terhére a következő irtási díjak fizetettek ki: 109 vidra 5 márkával = 545 m., 433 gém 1.5 m. = 649.50 m., 632 vizirigó 0.80 fillérjével = 505.60 m. ezenkívül 5 gémtójas megsemmisítéséért 2.50 m. A díjak összege tehát 1702.6 m.; az előző évben a kiadás 1290.50 m. rugott. Ezek a hivatalos számok nélkülözhetik a kommentárt. Tessék csak elgondolni: *egy év alatt 632 vizirigó pusztított el!* Valóban ideje volt ennek az irtásnak határt szabni, mert csak egy pár év még, és a vizirigó Badenből eltűnt volna. Ám az állami díjazás eltörlése nem elégséges s most a badeni ornitholo-

aber ohnehin immer seltener wird, und zwar aus verschiedenen Ursachen. Mein unvergesslicher Freund, der leider zu früh verstorbene Hofrath Professor LIEBE, schrieb mir darüber noch unterm 8. Mai d. J.: «Bis jetzt sind die wirklichen Verfolgungen des Wasserstaar als eines der Fischerei schädlichen Vogels, noch nicht sehr umfänglich gewesen, — bei weitem noch nicht so als beim Eisvogel! Das rührt daher, dass der Wasserstaar weniger von der Fischbrut, als vielmehr von kleinen Wasserthieren (Krebsen, Asseln, Insecten) abhängig ist. Das kann man am deutlichsten in den Alpen sehen, wo die Wasserstaare sich an solchen Giessbächen am wohlsten befinden, welche wegen ihrer Wildheit absolut keine Fische enthalten, ein überzeugender Beweis, dass der Wasserstaar zu seinem Lebensunterhalt weder Fischlaich, noch junger Brut bedarf. In Gegenden, wo der Wasserstaar gar nicht verfolgt wird, wie z. B. in Sachsen und Thüringen, verschwindet diese Vogelart dennoch. Hier vertreiben ihn lediglich die Ablässe der Fabriken. Früher klare Bergwässer mit vielen Wasseramseln und Eisvögeln, führen jetzt scheusslich missfarbiges Wasser, welches die Ufervegetation vernichtet und Wasseramseln und Eisvögeln die Gastfreundschaft kündigt. Anderwärts sind es bei uns die Griffel- und Tafelschieferbrüche, die bei der neueren Art des Betriebes die klaren Gebirgswaldbäche mit den Sulfaten der Thonerde und des Eisens schwängern und so vergiften, das weithin nicht ein Kerbthier darin existieren kann.»*

* Wie verhängnissvoll die Verordnung auf den Bestand und das Bestehen des Wasserschwätzers in Baden wirkte, zeigt am besten die folgende Stelle, welche wir der «Allgemeine Fischerei-Zeitung» Nr. 14. vom 4. Juli d. J. (S. 248) entnehmen: «Vom 1. December 1892 bis ebendahin 1893 sind in Baden aus dem im Staatshaushalt vorgesehenen Mitteln an Prämien bezahlt worden für 109 Ottern à 5 M. = 545 M., für 433 Reiher à 1.50 M. = 649.50 M. und für 632 Wasseramseln à 80 Pf. = 505.60 M.; überdies für die Vernichtung von 5 Reihereiern 2.50 M. Die bewilligten Prämien betragen insgesamt daher 1702.60 M. Im Vorjahre betrug dieser Aufwand 1290.50 M.» Diese amtlichen Zahlen bedürfen keines Kommentars! Man denke: *632 Wasserschwätzer in einem Jahre vernichtet!* Es war in der That hohe Zeit hier Einhalt zu gebieten, denn noch ein paar solcher Jahre mehr und die Ausrottung des Wasserschwätzers in Baden wäre vollendet gewesen. Die Aufhebung der staatsseitigen Prämie genügt aber nicht und es wird zunächst die Aufgabe der Badischen Ornithologen und Thierschutzvereine sein,

Teljesen egyetértve hazai madárvilágunk alapos ismerőjével, még csak azt jegyezni meg, hogy a vizirigó oly vidékeken is megritkult, a melyekre nézve a felsorolt káros okok nem állanak fön. Erről többek között a múlt évben győzöttem meg az óriás-hegységben, szűkebb hazámban.

A Zacken, az Elbe, a Weisswasser és más hegyvizek mentén, jól ismert helyiségeken a gyárak fölött is, hol ezelőtt 25 évvel biztosan megvolt a vizirigó, most ennek a merész búvárnak nyoma sem volt, sehol még oly sajátos énekét sem hallottam. Világosan érezhetővé vált tehát az óriás-hegységben is a vizirigó megfogyatkozása s világos az intés is, hogy e kedves, jellemző madár védelméről külön is gondoskodjunk. Az a rendelet nagyon is megadta az alkalmat, hogy a védelemről gondoskodjunk. Szerencse, hogy a «német madárvédő egyesület képeben» van oly védőnk, mely az egész szárnyas mindenségről gondoskodik s így természetes volt, hogy e nagy tekintetű testület segítségét ebben a különálló esetben kikérjük.

De hát a legteljesebb méltányolás és készség sem bírhatta mélyen tisztelt barátomat, Liebe udv. tanácsost indítványom elfogadására, mely abban állott, hogy az elnökség részéről közvetlenül kérvény intéztessék a nagyhercegi miniszteriumhoz. «Feladatunk minden bizonynyal az — írja Liebe — hogy a rendeletet megemlítsük és nagy sajnálkozással, de nem megrovó hangon, oktató fölvilágosítást adjunk. Az egyetlen gyakorlati eljárás az, hogy a badeni ornithologusok és állatvédő egyesületek oktatólag és bírálólag hassanak s végre az országgyűléshez forduljanak.» Ezt írta nekem Liebe f. é. aprilis 21-kén s ez oly nézet, mely vajmi kevésbé elégitett ki. «Szegény vizirigók! a ti ügyetek így a végtelen útra került és bizonyos, hogy a míg az országgyűlés sorsotokat eldönti, közületek akárhányszámol tollával, életével» — így gondol-

gusokra és állatvédő egyesületekre hárul a feladat, hogy a madarat megvédjék, megölését szigorú tilalom alá helyeztessék.

In voller Uebereinstimmung mit dem gründlichen Kenner unserer heimischen Vogelwelt, möchte ich noch die Bemerkung anfügen, dass der Wasserstaar auch in solchen Gegenden seltener geworden ist, für welche die zuletzt angeführten schädigenden Einflüsse wegfallen. Davon überzeugte mich u. A. voriges Jahr ein Besuch in meiner engeren Heimat, dem Riesengebirge. An mir wohlbekanntenen Localitäten längs dem Zacken, der Elbe, dem Weisswasser und anderen Gebirgswässern, oberhalb des Getriebes der Fabriken, wo vor 25 Jahren sicher auf Wasserschwätzer zu rechnen war, bekam ich diesmal auch nicht einen der kecken Taucher zu Gesicht, ja, hörte nicht einmal den eigenartigen fröhlichen Gesang desselben. Jedenfalls machte sich auch im Riesengebirge eine Abnahme der Wasserschwätzer auffallend bemerkbar, eine bedauerliche Wahrnehmung und zugleich ernste Mahnung, überall für den Schutz dieses reizenden Charactervogels besonders einzutreten. Die Eingangs erwähnte Verordnung bot dafür bald eine Gelegenheit, dies zu bethätigen. Glücklicherweise besitzen wir in dem «deutschen Verein zum Schutze der Vogelwelt» ein Protectorat über die gesammte gefiederte Schöpfung und es lag nahe, die Hilfe dieser gewichtigen Körperschaft für diesen besonderen Fall zunächst zu erbitten. In voller Würdigung desselben und bei aller Hilfsbereitschaft konnte sich mein hochverehrter Freund Hofrath LIEBE doch nicht dazu entschliessen, auf meinen Vorschlag einzugehen, Seitens des Vereinsvorstandes ein directes Bittgesuch an das Grossherzogliche Ministerium zu richten. «Unsere Sache ist es allerdings, die Verordnung zu erwähnen und mit tiefem Bedauern, aber nicht mit Tadel, und über die Frage Belehrung zu geben. Practisch ist hier der einzige Weg, dass die Badischen Ornithologen und Thierschutzvereine belehrend und kritisch vorgehen und sich schliesslich an den Landtag wenden», schrieb er mir in dieser Angelegenheit noch unterm 21. April d. J.; Ansichten, die mich, offen gestanden, wenig befriedigten. «Arme Wasserschwätzer! Eure Sache wird auf diesem Wege voraussichtlich auf die lange Bank gerückt, denn ehe der Landtag über euer Schicksal entscheidet, haben ohne Zweifel

energisch für den Schutz des verkannten Vogels einzutreten, um dahin zu wirken, dass das Töden desselben überhaupt streng verboten wird.

koztam a véleményről s eszembe jutott a szép mondás: jó helyen a jó szó sohasem árthat.

Hogy ez a böles mondás most is bevált, erről világosan az a jóságos felelet tanuskodik, a melyet a badeni belügyminiszterium titkári hivatalától kaptam, s a mely a következő: «A belügyi ministerium elnökségéhez f. é. május 5-kén kelt és benyújtott előterjesztésére magasabb rendelet folytán, ezennel értesítjük, hogy a vizirigók elejtésére állami alapokból kitűzött díjak Baden nagyhercezségében időközben eltöröltettek.»

A mint ez várható is volt, a vizirigók így Badenben a legfelsőbb hatóság részéről már védelembe fogadtattak, a miért minden szakértő hálás köszönettel adózik. Bárcsak mindennütt ott, a hol a vizirigó még a «rovottak» sorába tartozik e példa követésre találna s megnyerhetné a szoros védelmet, a melyre ez a mindinkább ritkuló madár azzal, hogy többet használ, mint a mennyit árt s a haltenyésztést sok károsító állattól megóvjva, teljes mértékben reá is szolgál.

A vonulási röpködés sebessége és magassága.

(Levél a M. O. K. főnökéhez)

Helgoland 1894 aug. 6.

Igen tisztelt kartárs úr!

Engedje meg, hogy bár elkésve is, köszönetet mondjak az «Aquila» I/II. füzetének szives megküldéséért. Kiváló öröömre szolgált szerény nevemet a M. O. K. tiszteleti tagjainak sorában olvashatni, fogadja a magas kitüntetésért úgy ön, mint az összes illetékesek hálás köszönetemet.

Nagy érdeklődéssel olvastam kitünő dolgozatát a fecske tavaszi vonulásáról, kivált a néhánha kifejtett legnagyobb röpködési sebességet tárgyaló adatot, mert bár másodpercenkénti 65 méter haladás, csak alig valamivel tesz ki többet két harmadnál, mint az általam a *Sylvia svecica* tavaszi vonulási sebességéről publicált adat (óránként 45 földirati mértföld), mégis jelen-

gar manche von euch in's Gras beissen müssen», dachte ich und dabei an das hübsche Sprüchwort «ein gutes Wort am rechten Ort kann niemals schaden!» Wie glänzend sich dasselbe auch diesmal bewahrheitete, erhellt aus dem gütigen Antwortschreiben des «Sekretariat Grossherzoglichen Ministeriums des Innern» vom 11. d. M., welches ich hier anfüge: «Auf Ihre an Se. Excellenz den Herrn Präsidenten des Gr. Ministerium des Innern gerichtete Vorstellung vom 5. Mai d. J. setzen wir Sie zu Folge höheren Auftrages hiermit in Kenntniss, dass die Bewilligung von Prämien aus Staatsmitteln für die Erlegung von Wasseramseln im Grossherzogthum inzwischen aufgehoben worden ist». Wie zu erwarten, haben die ohnehin bedrängten Wasserschwätzer also auch in Baden Seitens der höchsten Behörde bereits den so nöthigen Schutz gefunden, wofür gewiss alle Fachkenner dankbare Anerkennung fühlen werden. Möchte dieses heilsame Vorgehen doch überall Nachfolge finden, wo der Wasserschwätzer etwa noch zu den «Geächteten» zählt und allenthalben strenge Schutzmassregeln die Existenz eines seltener werdenden Vogels sichern, der erwiesenermassen unendlich mehr nützt als schadet und als Vertilger von Schädlingen der Fischbrut gerade besondere Schonung verdient.

Geschwindigkeit und Höhe des Zugfluges.

(Brief an den Chef der U. O. C.)

Helgoland, 6. Aug. 1894.

Geehrtester Herr College!

Erlauben Sie mir meinen etwas verspäteten Dank auszusprechen für die so liebenswürdige Zusendung von «Aquila» I. U. O. C., besonders aber hat es mich erfreut meinen bescheidenen Namen der so glänzenden Reihe der Ehrenmitglieder der «Ungarischen Ornithologischen Centrale» beigefügt zu sehen, und spreche ich meinen aufrichtigen Dank Ihnen, sowie allen Betheiligten für diese hohe Auszeichnung aus.

Ganz ausserordentlich hat mich Ihre ausgezeichnete Arbeit über den Frühlingzug der Schwalbe interessiert, insbesondere Ihre Angabe betreffs der äussersten zeitweilig entwickelten Fluggeschwindigkeit derselben, denn wenn 65 Meter in der Secunde auch nur etwas über $\frac{2}{3}$